

Monitor Veilig Uitgaan 2020

Onderzoek & Statistiek
Juni 2020

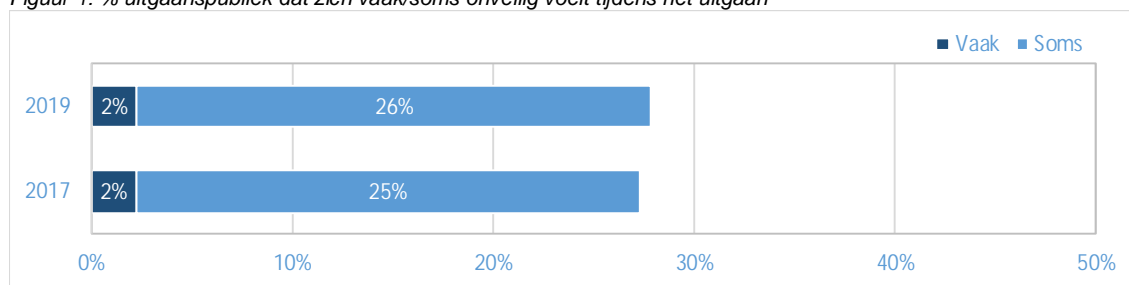
Samenvatting

In drukke uitgaanscentra is het regelmatig raak: overlast, vechtpartijen en vernielingen verpesten een gezellige stapavond. Gemeenten, politie en horecaondernemers proberen deze veiligheidsproblemen aan te pakken. De monitor veilig uitgaan biedt inzicht in de problemen die spelen tijdens het uitgaan. De monitor veilig uitgaan verschijnt elke twee jaar.

Onveilig voelen tijdens het uitgaan

In 2019 voelt twee procent van het uitgaanspubliek zich *vaak* onveilig tijdens het uitgaan. Ongeveer een kwart voelt zich *soms* onveilig. Personen tot 65 jaar, vrouwen en personen met een netto huishoudinkomen tot €3.500 per maand voelen zich vaker onveilig. De uitkomsten zijn vergelijkbaar met twee jaar geleden.

Figuur 1: % uitgaanspubliek dat zich vaak/soms onveilig voelt tijdens het uitgaan

Bron: L&V

De locaties waar men zich het vaakst onveilig voelt, zijn:

1. Parade
2. Karrenstraat (en aansluitende steegjes)
3. Station(somgeving)
4. Markt (Pensmarkt/Schapenmarkt/Marktstraat) en zijstraten
5. Uilenburg/Visstraat
6. Hinthamerstraat / -einde

De Parade wordt het vaakst genoemd als locatie waar men zich onveilig voelt. Net als twee jaar eerder. Deze locatie heeft dan ook een hoge concentratie van horeca en evenementen. Daarnaast is het een doorgangsroute.

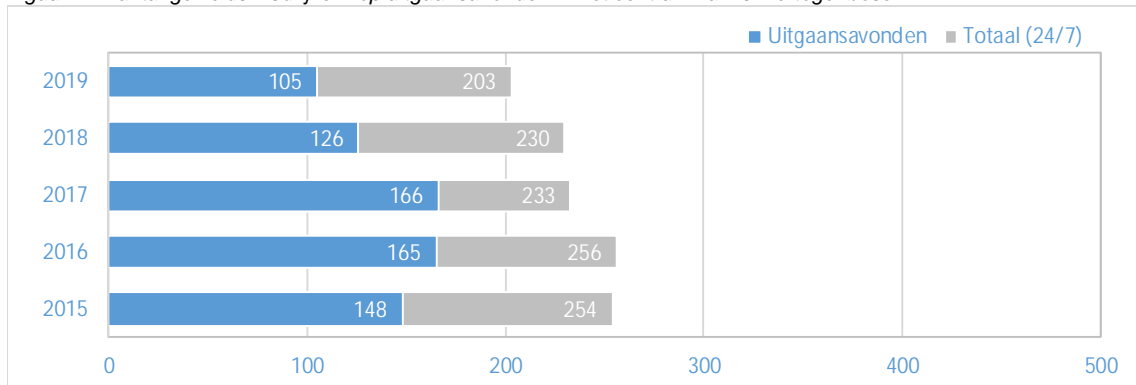
De meest genoemde redenen waarom men zich onveilig voelt tijdens het uitgaan zijn: agressie/straatintimidatie en dronken mensen op straat. De agressie of straatintimidatie kan verbaal (schelden, schreeuwen, naropen), fysiek (duwen, slaan, vernielen) of psychisch (intimideren) zijn. Ook (groepen) jongeren worden vaak als reden genoemd, soms van buitenlandse afkomst. Een kleiner deel noemt drugsgebruik/-handel, stille/slecht verlichte plekken, drukte/menigtes bij evenementen, zwervers/verwarde personen en verkeerssituaties zoals hardrijdende scooters en auto's. Drugs wordt in 2019 vaker als reden genoemd waarom men zich onveilig voelt tijdens het uitgaan dan twee jaar geleden.

Alles overziend beoordeelt het uitgaanspubliek de veiligheid in de *uitgaansgelegenheden* met het rapportcijfer 7,3 en de veiligheid *op straat* met het rapportcijfer 7,0.

Uitgaansgeweld

Een groot deel van de geweldsmisdrijven vindt plaats tijdens het uitgaan. In 2019 vond 52 procent van alle geweldsmisdrijven in het centrum van 's-Hertogenbosch plaats op uitgaansavonden. De politie registreerde 105 geweldsmisdrijven tijdens de uitgaansuren in het centrum van 's-Hertogenbosch. Sinds 2017 is het aantal misdrijven van uitgaansgeweld afgenomen. Het afgelopen jaar gaat het om een afname van 17 procent.

Figuur 2: Aantal geweldsmisdrijven¹ op uitgaansavonden in het centrum van 's-Hertogenbosch

Bron: Politie

Een groot deel van de misdrijven betreft 'eenvoudige mishandeling' (63%). Bij de overige misdrijven is er sprake van openlijk geweld, zware mishandeling of bedreiging. Voor alle soorten geweldsmisdrijven zien we een (kleine) afname van het aantal misdrijven in het afgelopen jaar. Het aantal geweldsmisdrijven is het hoogst op zaterdagavond. Hierbij zien we dat het afgelopen jaar de piek van uitgaansgeweld tussen 2.00 en 4.00 uur is afgenomen. Verder zijn de locaties waar de meeste geweldsmisdrijven plaatsvinden enigszins verschoven. De top 3 locaties waar de meeste geweldsmisdrijven zijn geregistreerd op de uitgaansavonden zijn de Markt, Hinthamerstraat en Torenstraat, terwijl voorheen de Parade en de Karrenstraat altijd in de top 3 stonden.

We hebben ook aan het uitgaanspubliek gevraagd hoe vaak er sprake is van grensoverschrijdend gedrag. Volgens 23 procent van het uitgaanspubliek komen ruzies/scheldpartijen *vaak* voor tijdens het uitgaan. Daarnaast geeft 17 procent aan dat mensen op straat *vaak* worden lastig gevallen. Discriminatie komt volgens tien procent *vaak* voor, bedreigingen volgens acht procent en mishandelingen volgens zes procent.

Een klein deel van het uitgaanspubliek geeft aan *zelf* slachtoffer te zijn geworden van grensoverschrijdend gedrag. Acht procent werd lastig gevallen *op straat* tijdens het uitgaan en drie procent *in een uitgaansgelegenheid*. Verder werd drie procent slachtoffer van een ruzie/scheldpartij, twee procent van bedreiging en één procent van discriminatie.

Aan centrumbewoners is gevraagd in welke mate er sprake is van bepaalde vormen van overlast en criminaliteit in hun buurt. Dit betekent niet dat dit ook tijdens het uitgaan plaatsvindt, maar het geeft wel een indicatie. In de beleving van centrumbewoners komt grensoverschrijdend gedrag in de eigen buurt minder voor dan twee jaar eerder. Zo geeft nu 28 procent aan dat mensen wel eens op straat worden lastig gevallen. Twee jaar geleden was dat nog 40 procent. Bij bedreiging is er sprake van een afname van 24 procent naar 14 procent. Bij mishandeling van 20 procent naar 9 procent.

¹ Definitie geweld: bij de politie geregistreerde misdrijven van bedreiging, mishandeling en openlijk geweld.

Alcohol- en drugsoverlast

Het afgelopen jaar steeg het aantal door de politie geregistreerde incidenten van alcohol- en drugsoverlast op uitgaansavonden van 60 incidenten in 2018 naar 69 incidenten in 2019. Wel is dit aantal nog steeds lager dan in 2016 (78). In 2019 betreft ongeveer de helft van de incidenten overlast met alcohol of drugs en ongeveer veertig procent openbare dronkenschap.

Ongeveer de helft van het uitgaanspubliek geeft aan dat er tijdens het uitgaan *vaak* dronken mensen op straat zijn. Volgens 29 procent is er *vaak* sprake van drugsgebruik of –handel. Bovendien is de afgelopen twee jaar de ervaren alcohol- en drugsoverlast toegenomen.

Geluidsoverlast

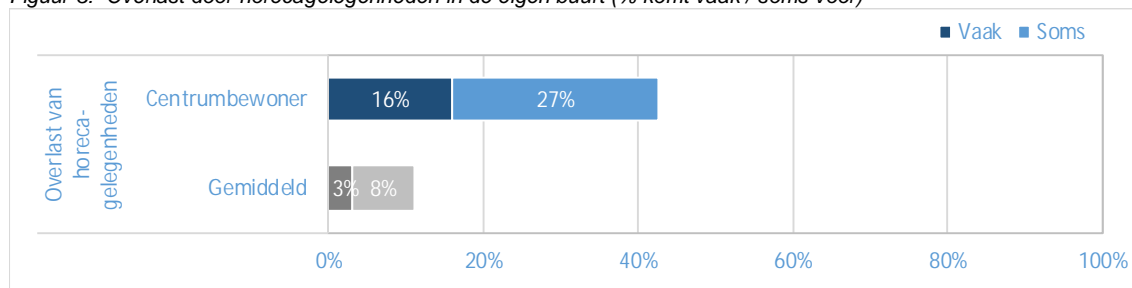
Sinds 2016 is er steeds minder geluidshinder op uitgaansavonden door de politie geregistreerd. In 2016 werden er nog 32 incidenten van geluidshinder door horeca geregistreerd. In 2019 is dit afgenomen naar 6 incidenten. De geluidshinder vindt op verschillende uitgaansavonden en locaties plaats. Haast alle incidenten vinden tussen 0.00 en 4.00 uur plaats.

Bijna tachtig procent van de respondenten geeft aan dat er *vaak* of *soms* sprake is van geluidsoverlast/geschreeuw door het uitgaanspubliek. Volgens 35 procent is dit *vaak* het geval. Daarnaast zegt zo'n zestig procent dat er tijdens het uitgaan *vaak* of *soms* geluidsoverlast door de horeca is. Volgens vijftien procent gebeurt dit *vaak*. De afgelopen twee jaar is de ervaren geluidsoverlast door uitgaanspubliek en horeca iets toegenomen.

Overlast van horecagelegenheden

In 2019 ervaart 43 procent van de centrumbewoners *vaak* of *soms* overlast in hun buurt door horecagelegenheden, zoals van cafés, restaurants en snackbars. Zestien procent ondervindt er *vaak* overlast van, dat is meer dan gemiddeld in de gemeente (3%).

Figuur 3: Overlast door horecagelegenheden in de eigen buurt (% komt vaak / soms voor)

Bron: L&V

Toezicht en handhaving

In 2019 vindt een derde van het uitgaanspubliek dat er voldoende inzet is van politie en Stadstoezicht tijdens het uitgaan. Veertien procent vindt de inzet van de toezichthouders onvoldoende. De overige respondenten zijn neutraal, weten het antwoord niet of hebben hierover geen mening. De afgelopen twee jaar is het aandeel respondenten dat aangeeft dat er voldoende inzet is van de toezichthouders tijdens het uitgaan, afgenomen van 41 procent naar 33 procent.

Inhoudsopgave

Samenvatting.....	2
1. Inleiding	6
1.1 Uitgaan in het centrum van 's-Hertogenbosch.....	6
1.2 Aanpak	7
1.3 Leeswijzer.....	7
2. Veiligheidsbeleving	8
2.1 Rond uitgaansgelegenheden	8
2.2 Tijdens het uitgaan	9
3. Uitgaansgeweld.....	12
4. Diefstal, zakkenrollen en straatroof.....	20
5. Overlast	22
5.1 Vernielingen.....	22
5.2 Alcohol- en drugsoverlast.....	23
5.3 Geluidsoverlast.....	24
5.4 Overlast van horecagelegenheden	26
6. Toezicht en handhaving	27
Bijlage A: Bronnen	28

1. Inleiding

‘Veilig uitgaan en veilige evenementen’ zijn benoemd als één van de prioriteiten in het gemeentelijk veiligheidsbeleid (Integraal Veiligheidsplan). In drukke uitgaanscentra is het regelmatig raak: overlast, vechtpartijen en vernielingen verpesten een gezellige stapavond. Gemeenten, politie en horecaondernemers proberen deze veiligheidsproblemen aan te pakken. De monitor veilig uitgaan biedt inzicht in de problemen die spelen tijdens het uitgaan. De monitor veilig uitgaan verschijnt elke twee jaar.

Integraal Veiligheidsplan 2019-2022

Als gemeente hebben we een krachtig uitgaans- en evenementenprofiel. Dit betreft zonder twijfel een belangrijke kwaliteit van onze gemeente. In het veiligheidsbeleid ligt de focus op het bewaken en waar nodig verbeteren van de veiligheidscondities rond uitgaan en evenementen. Zodat we als gemeente en samenleving optimaal en duurzaam kunnen blijven profiteren van deze cruciale economische pijler.

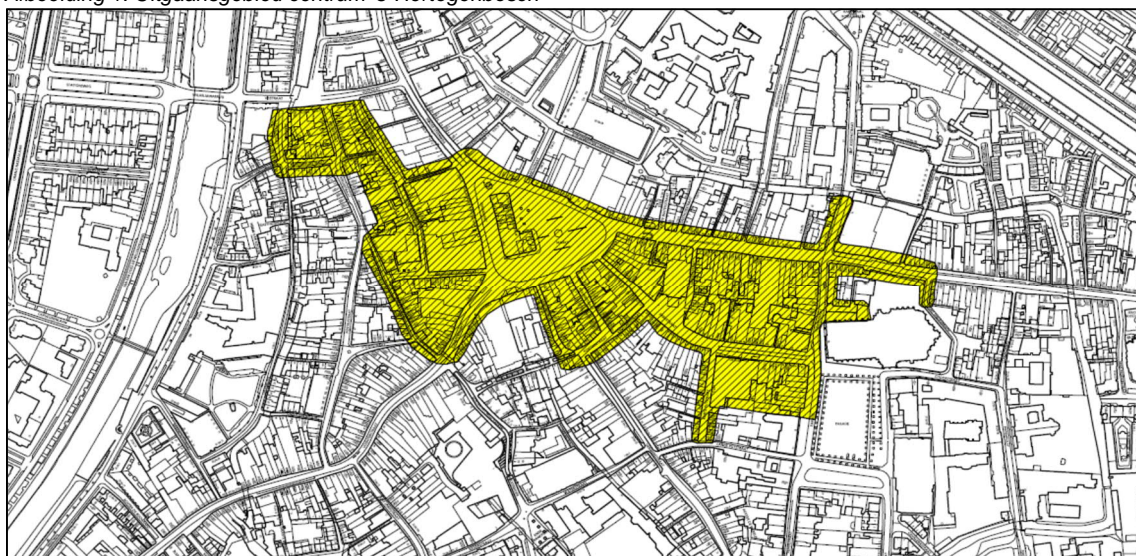
Doelstelling 2022

“Een zodanige combinatie van procedures en veiligheidschecks en –instrumenten enerzijds en samenwerking met én initiatief van ondernemers anderzijds dat de veiligheid rond uitgaan en evenementen duurzaam beheersbaar zijn. We zorgen ervoor dat veiligheid op het eerste plan blijft staan bij keuzes over uitgaan en evenementen.”

1.1 Uitgaan in het centrum van 's-Hertogenbosch

Deze evaluatie gaat in op het uitgaan in het centrum van 's-Hertogenbosch. Het centrum van 's-Hertogenbosch is te verdelen in een drietal horeca-hotspots waar de meeste bedrijvigheid van ‘harde’ horeca (cafés en discotheken) plaatsvindt en die het overgrote deel van het publiek trekken: de Parade/Torenstraat, de Markt en Karrenstraat/Uilenburg (zie afbeelding 1). De drie horeca-hotspots liggen in de twee buurten ‘Binnenstad centrum’ (Markt, Karrenstraat/Uilenburg) en ‘Binnenstad oost’ (Parade/Torenstraat). Deze twee buurten rekenen we in deze evaluatie tot het *centrum* van 's-Hertogenbosch.

Afbeelding 1: Uitgaansgebied centrum 's-Hertogenbosch

De analyses in deze evaluatie zijn toegespitst op de donderdag-, vrijdag- en zaterdagavond en -nacht (21.00-07.00 uur). De donderdagavond/-nacht is geen 'officiële' uitgaansavond. De donderdagavond/-nacht wordt wel meegenomen in de analyse, omdat er op deze avond een redelijk grote groep mensen uitgaat. Denk bijvoorbeeld aan studenten. Het bezoekersaantal is echter beduidend lager dan op de vrijdag- en zaterdagavond/-nacht.

1.2 Aanpak

De monitor veilig uitgaan is gebaseerd op twee basisbronnen: de vragenlijst Leefbaarheid & Veiligheid en politiegegevens. De meest recente cijfers hebben betrekking op het jaar 2019 (zie bijlage A). De monitor gaat dus in op politieregistraties en op ervaringen van respondenten. Bij het laatste kijken we naar de antwoorden van twee groepen: uitgaanspubliek en centrumbewoners.

In de vragenlijst is gevraagd of men in de afgelopen drie maanden wel eens is uitgegaan in het centrum van 's-Hertogenbosch. Van de circa 4.700 respondenten geeft 58 procent aan dat dit het geval is: het uitgaanspubliek. Naar verhouding gaan de volgende mensen relatief vaak uit:

- Centrubewoners;
- Jongvolwassenen (18-29 jaar). Gevolgd door 30-49 jarigen;
- (Midden)hoog opgeleiden;
- Personen met (middel)hoge inkomens;
- Personen met een Nederlandse achtergrond;
- LHBT+;
- Mannen.

Voor enkele onderwerpen kijken we specifiek naar de antwoorden van respondenten die in Binnenstad centrum of Binnenstad oost wonen: de centrumbewoners. Hierbij gaat het om ongeveer 160 respondenten. Aan centrumbewoners is gevraagd in welke mate er sprake is van bepaalde vormen van overlast en criminaliteit in hun buurt. Dit betekent niet dat dit ook tijdens het uitgaan plaatsvindt, wel geven de uitkomsten een indicatie.

1.3 Leeswijzer

Elk hoofdstuk gaat in op een bepaald onderwerp. In totaal gaat het om vijf onderwerpen:

- Veiligheidsbeleving
- Uitgaansgeweld
- Diefstal, zakkenrollen en straatroof
- Overlast
- Toezicht en handhaving

In de teksten worden de belangrijkste resultaten en ontwikkelingen beschreven. In de figuren worden de cijfers weergegeven. Onder de figuren wordt vermeld van welke bron de gegevens afkomstig zijn. In bijlage A worden de gebruikte bronnen beschreven.

2. Veiligheidsbeleving

In dit hoofdstuk staat centraal hoe de respondenten de veiligheid in het uitgaansgebied beleven. Hoeveel mensen voelen zich onveilig? Waarom voelt men zich onveilig en op welke plekken?

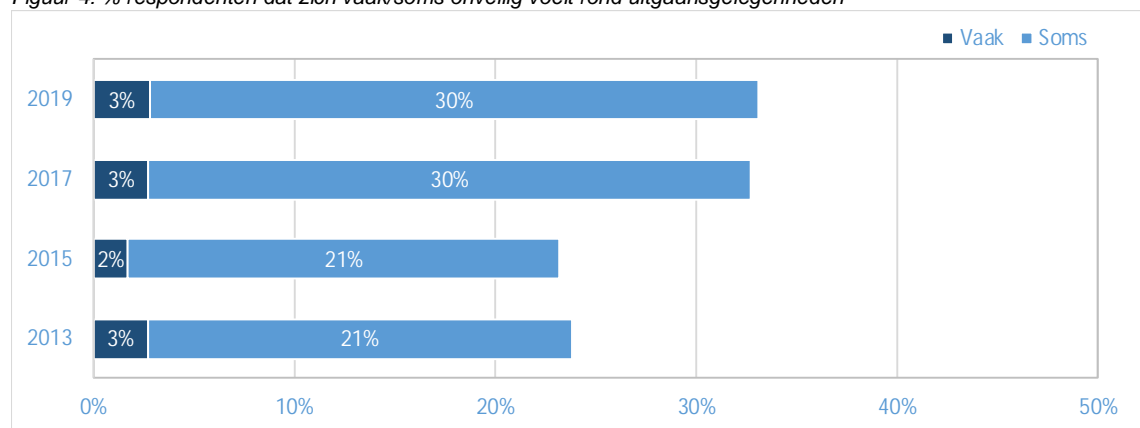
2.1 Rond uitgaansgelegenheden

Aan alle respondenten is gevraagd of men zich wel eens onveilig voelt rondom uitgaansgelegenheden. Hierbij gaat het dus zowel om respondenten die *wel* uitgaan als respondenten die *niet* uitgaan.

In 2019 voelt ongeveer drie procent van de respondenten zich *vaak* onveilig rondom uitgaansgelegenheden. Dertig procent voelt zich hier *soms* onveilig. De uitkomsten zijn ongeveer hetzelfde als twee jaar geleden.

Eén van de prioriteiten in het Integraal Veiligheidsplan (IVP) is '*veilig uitgaan en veilige evenementen*'. Een doelstelling is dat in 2022² maximaal twee procent van de inwoners zich *vaak* onveilig voelt rond uitgaansgelegenheden. Aan deze doelstelling wordt momenteel nog niet voldaan.

Figuur 4: % respondenten dat zich vaak/soms onveilig voelt rond uitgaansgelegenheden

Bron: L&V

Welke kenmerken hebben de meeste invloed op het *vaak* of *soms* onveilig voelen rondom uitgaansgelegenheden? Hiervoor is er een *logistische regressieanalyse* uitgevoerd. Je kan voorspellen wat de kans is dat mensen zich wel eens onveilig voelen rondom uitgaansgelegenheden. Dit gebeurt aan de hand van verschillende variabelen die mogelijk een effect hebben op onveilig voelen. In deze analyse is gekeken naar geslacht, leeftijd, migratieachtergrond, opleidingsniveau, netto huishoudinkomen, seksuele voorkeur, of men in het centrum woont en of men de afgelopen drie maanden is uitgegaan.

² Naast dat veilig uitgaan een prioriteit is in het IVP, is het ook een prioriteit in de gemeentelijke begroting (<https://s-hertogenbosch.begroting-2020.nl/>). Soms zit er een verschil tussen de doelstellingen in het IVP en de Begroting. Bijvoorbeeld in het IVP staat als doelstelling dat maximaal 3% zich *vaak* onveilig voelt rondom uitgaansgelegenheden en in de Begroting *maximaal* 2%. In deze gevallen gaan we uit van de 'strengste' doelstelling.

In de volgende opsomming staan de kenmerken die van invloed zijn op het onveilig voelen rondom uitgaansgelegenheden, op volgorde van meeste invloed:

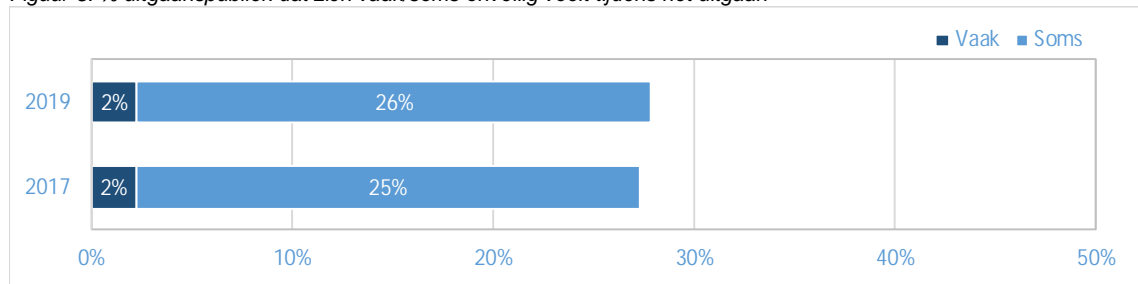
- Personen tot 65 jaar;
- Mensen die uitgaan;
- Personen met een westerse en Nederlandse achtergrond;
- Midden- en hoogopgeleiden.

Naar andere achtergrondkenmerken zijn geen opvallende verschillen gevonden.

2.2 Tijdens het uitgaan

De volgende vragen zijn gesteld aan de respondenten die in de voorgaande drie maanden zijn uitgegaan in het centrum van 's-Hertogenbosch. In 2019 voelt twee procent van het uitgaanspubliek zich *vaak* onveilig tijdens het uitgaan. Ongeveer een kwart voelt zich *soms* onveilig. De uitkomsten zijn vergelijkbaar met twee jaar geleden.

Figuur 5: % uitgaanspubliek dat zich vaak/soms onveilig voelt tijdens het uitgaan

Bron: L&V

Wie voelen zich onveilig?

Welke kenmerken hebben het meeste invloed op het *vaak* of *soms* onveilig voelen tijdens het uitgaan? Hiervoor is ook een logistische regressieanalyse uitgevoerd. In deze analyse is gekeken naar geslacht, leeftijd, migratieachtergrond, opleidingsniveau, netto huishoudinkomen, seksuele voorkeur en of men in het centrum woont. In de volgende opsomming staan de kenmerken die van invloed zijn op het onveilig voelen tijdens het uitgaan, op volgorde van meeste invloed:

- Personen tot 65 jaar;
- Personen met een netto huishoudinkomen tot €1.600 euro per maand. Gevolgd door €1.600-€3.500 per maand;
- Vrouwen.

Naar andere achtergrondkenmerken zijn geen noemenswaardige verschillen gevonden.

Waar voelt het uitgaanspubliek zich onveilig?

Aan de respondenten die zich *vaak* of *soms* onveilig voelen tijdens het uitgaan, is gevraagd op welke plekken men zich wel eens onveilig voelt tijdens het uitgaan. De locaties die het meest worden genoemd zijn:

1. Parade
2. Karrenstraat (en aansluitende steegjes)
3. Station(somgeving)
4. Markt (Pensmarkt/Schape Markt/Marktstraat)
5. Uilenburg/Visstraat
6. Hinthamerstraat / -einde

De Parade wordt het vaakst genoemd als locatie waar men zich onveilig voelt. Net als twee jaar geleden. Deze locatie heeft dan ook een hoge concentratie van horeca en evenementen. Daarnaast is het een doorgangsroute.

Meerdere respondenten geven bovendien aan dat er geen specifieke locaties zijn waar men zich onveilig voelt, maar dat zij zich onveilig voelen in straten, steegjes en tunneltjes die slecht verlicht en 'verlaten' zijn. Ook voelen meerdere respondenten zich onveilig in de buurt van straten (net) buiten het centrum op weg naar huis. Verder voelen meerdere respondenten zich over het algemeen onveilig in het stadscentrum.

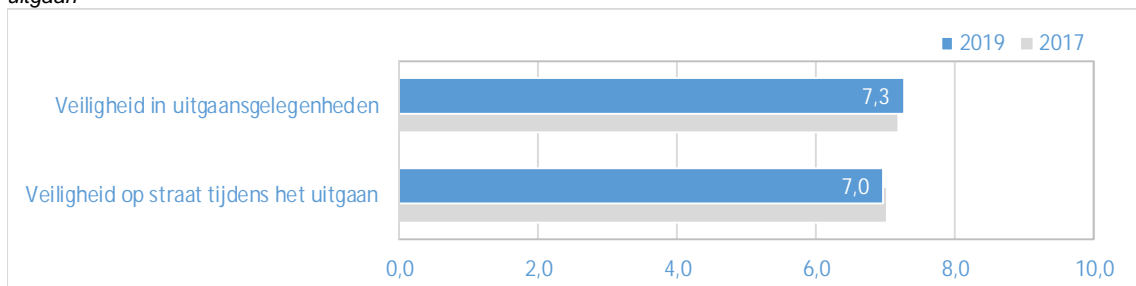
Waarom voelt het uitgaanspubliek zich onveilig?

De meest genoemde redenen waarom men zich *vaak* of *soms* onveilig voelt tijdens het uitgaan zijn: agressie/straatintimidatie en dronken mensen op straat. De agressie of straatintimidatie kan verbaal (schelden, schreeuwen, naroeppen), fysiek (duwen, slaan, vernielen) of psychisch (intimideren, bedreigen) zijn. Ook (groepen) jongeren worden vaak als reden genoemd, soms van buitenlandse afkomst. Een kleiner deel voelt zich onveilig door drugsgebruik/-handel, stille/slecht verlichte plekken, drukte/menigtes zoals bij evenementen, zwervers/verwarde personen en door specifieke verkeerssituaties zoals hardrijdende scooters en auto's. Het geschetste beeld is grotendeels vergelijkbaar met twee jaar eerder. Wel wordt drugs in 2019 vaker genoemd als reden. Denk bijvoorbeeld aan (groepen) jongeren die onder invloed van drugs verward of agressief gedrag vertonen.

Welk rapportcijfer geeft het uitgaanspubliek voor het veilig uitgaan?

Alles overziend beoordeelt het uitgaanspubliek de veiligheid in de *uitgaansgelegenheden* met het rapportcijfer 7,3 en de veiligheid *op straat* met het rapportcijfer 7,0 in 2019. Dat is ongeveer hetzelfde rapportcijfer als twee jaar eerder.

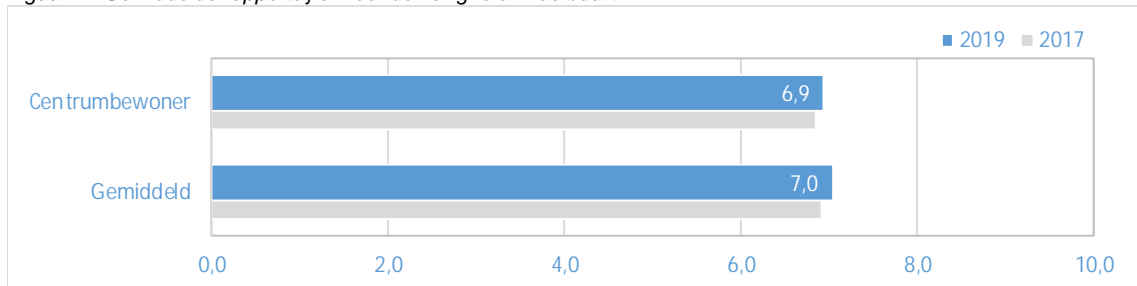
Figuur 6: Gemiddelde rapportcijfers voor a) veiligheid in uitgaansgelegenheden en b) veiligheid op straat tijdens het uitgaan

Bron: L&V

De centrumbewoners geven in 2019 gemiddeld een 6,9 als rapportcijfer voor de veiligheid in hun buurt. Dat is vergelijkbaar met het rapportcijfer gemiddeld in de gemeente (7,0). Overigens gaat het hier niet specifiek over de veiligheid tijdens het uitgaan, maar over de veiligheid in het algemeen in de eigen buurt.

Figuur 7: Gemiddelde rapportcijfer voor de veiligheid in de buurt

Bron: L&V

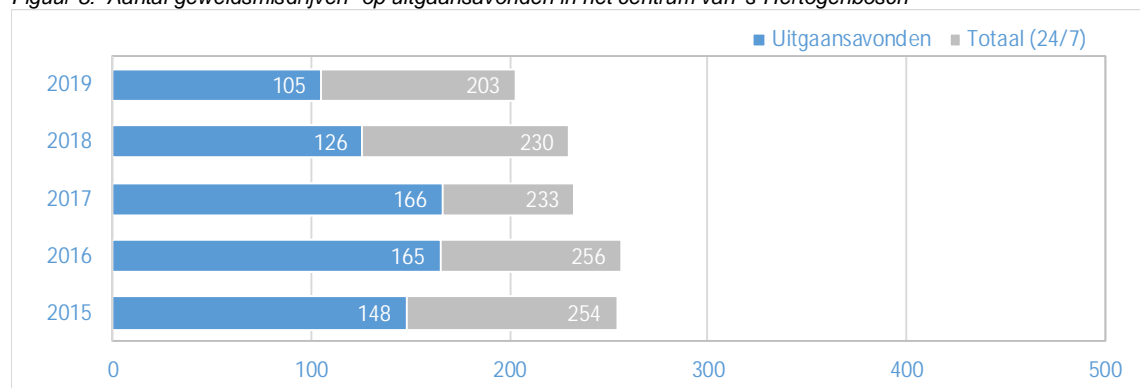
3. Uitgaansgeweld

In dit hoofdstuk staat de mate centraal waarin geweld plaatsvindt tijdens het uitgaan. Hoeveel geweldsmisdrijven registreert de politie? Om wat voor 'soort' geweld gaat het? Wanneer en waar vinden deze geweldsmisdrijven plaats? De huidige situatie en de ontwikkelingen worden gepresenteerd aan de hand van politiecijfers en de beleving van respondenten.

Hoeveel geweldsmisdrijven zijn er op de uitgaansavonden?

Een groot deel van de geweldsmisdrijven vindt plaats tijdens het uitgaan. In 2019 vond 52 procent van alle geweldsmisdrijven in het centrum van 's-Hertogenbosch plaats op uitgaansavonden. De politie registreerde 105 geweldsmisdrijven tijdens de uitgaansuren in het centrum van 's-Hertogenbosch. Sinds 2017 is het aantal misdrijven van uitgaansgeweld afgenomen. Het afgelopen jaar gaat het om een afname van 17 procent.

Figuur 8: Aantal geweldsmisdrijven³ op uitgaansavonden in het centrum van 's-Hertogenbosch

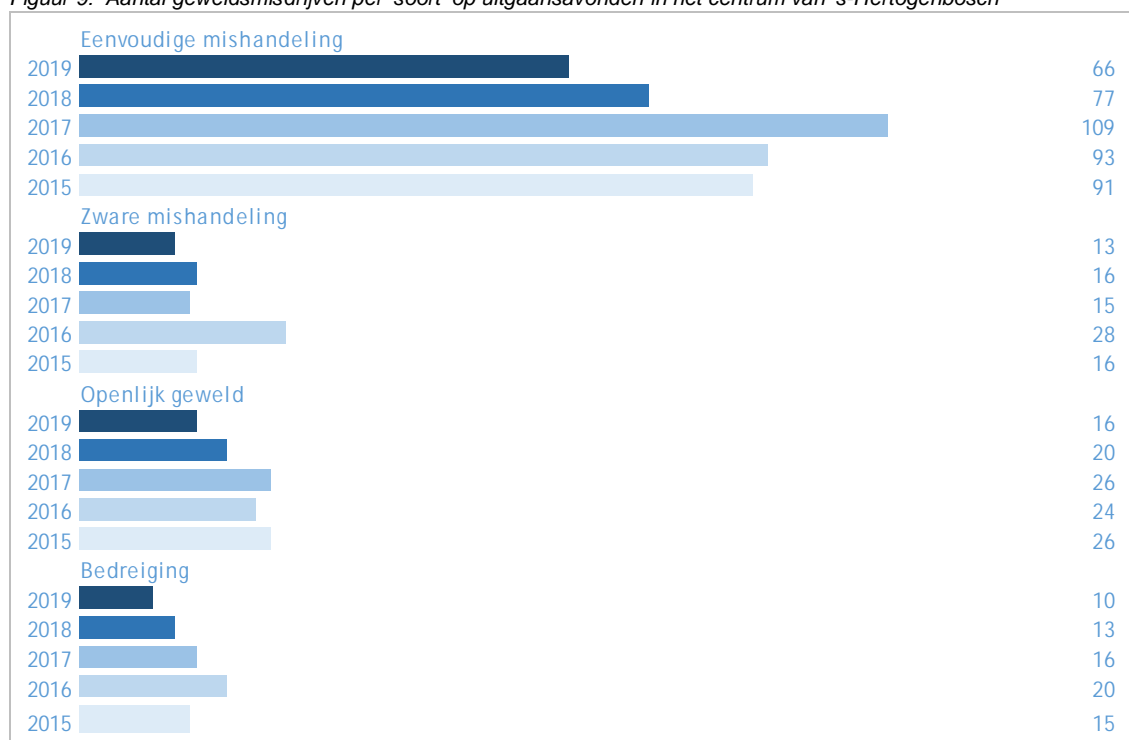
Bron: Politie

³ Definitie geweld: bij de politie geregistreerde misdrijven van bedreiging, mishandeling en openlijk geweld.

Om welk 'soort' geweldsmisdrijven gaat het?

Op de uitgaansavonden is het vaakst sprake van eenvoudige mishandeling (63%). Daarnaast gaat het ook om openlijke geweldplegingen (15%), zware mishandeling (12%) en bedreiging (10%). Voor alle soorten geweldsmisdrijven zien we een (kleine) afname van het aantal misdrijven in het afgelopen jaar. De grootste afname zien we voor de 'eenvoudige mishandelingen'.

Figuur 9: Aantal geweldsmisdrijven per 'soort' op uitgaansavonden in het centrum van 's-Hertogenbosch

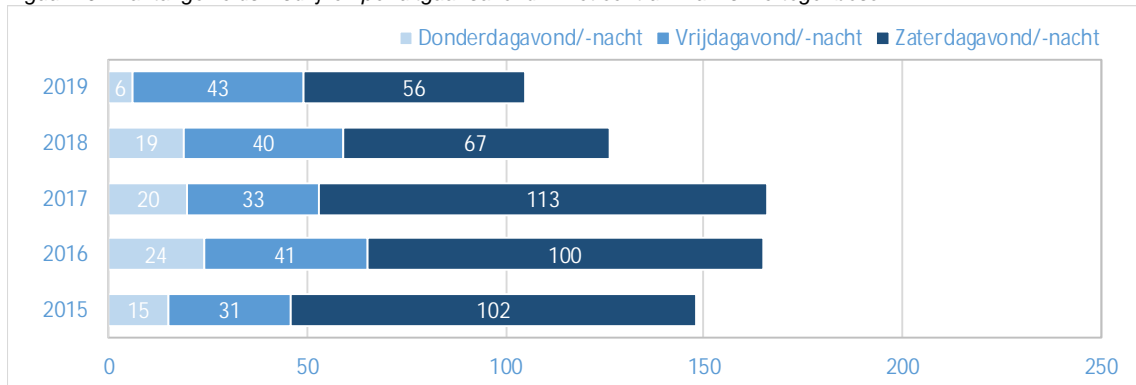
Bron: Politie

Wanneer vinden de geweldsmisdrijven plaats?

Het aantal geweldsmisdrijven is het hoogst op zaterdagavond, gevolgd door de vrijdagavond en donderdagavond. Het aantal geweldsmisdrijven is het afgelopen jaar afgenomen op de donderdag- en zaterdagavond/-nacht. Op de vrijdagavond/-nacht is het aantal met enkele misdrijven toegenomen.

Het overgrote deel van de misdrijven vindt plaats tussen 23.00 en 5.00 uur. Sinds 1 juli 2015 zijn de venstertijden van nachtzaken verruimd. De venstertijden voor alcohol schenkende horecazaken met een weekendonthefing bleef 3.00 uur (open tot 4.00 uur). De venstertijden van nachtzaken (open tot 5.00 uur) zijn verruimd van 3.00 tot 3.30 voor de vrijdag- en zaterdagnacht. De verruiming van de venstertijden voor nachtzaken heeft geen negatief effect gehad op het aantal geweldsmisdrijven (vergelijking met 2014). Als we kijken naar de ontwikkeling van het afgelopen jaar (2018-2019), dan zien we dat de 'piek' van uitgaansgeweld op zaterdagnacht tussen 2.00 en 4.00 uur is afgenomen.

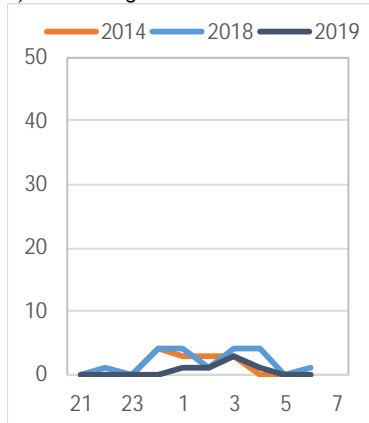
Figuur 10: Aantal geweldsmisdrijven per uitgaansavond in het centrum van 's-Hertogenbosch

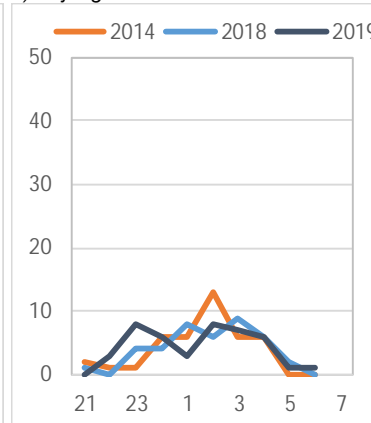
Bron: Politie

Figuur 11: Spreiding geweldsmisdrijven per uitgaansavond in het centrum van 's-Hertogenbosch

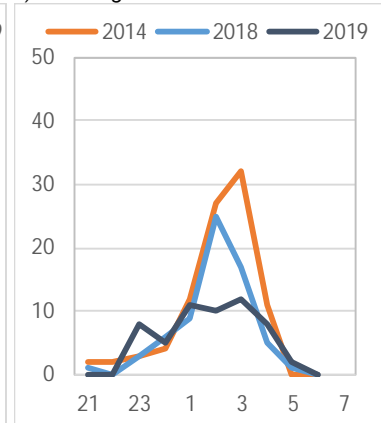
a) Donderdagavond/-nacht

b) Vrijdagavond/-nacht

c) Zaterdagavond/-nacht

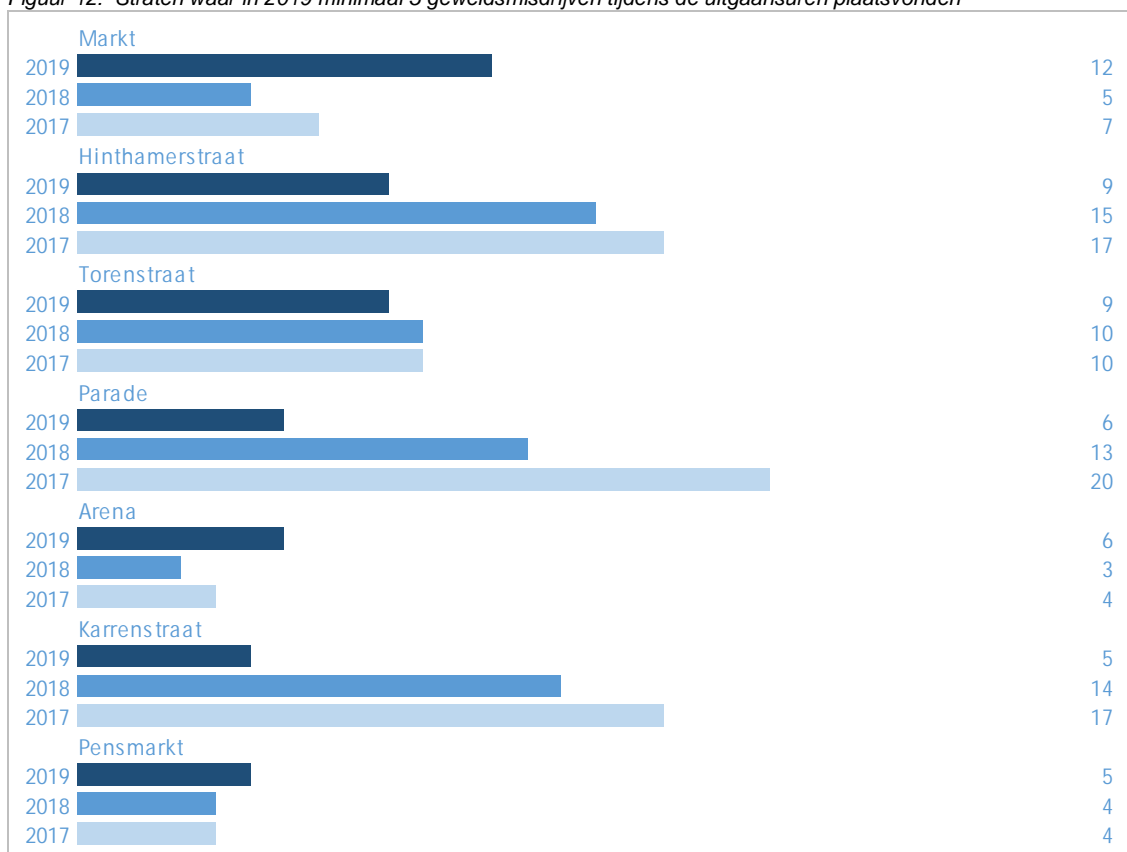

Bron: Politie

Waar vinden de geweldsmisdrijven plaats?

We zien enigszins een verschuiving van de locaties waar de meeste geweldsmisdrijven plaatsvinden. De afgelopen jaren stonden de Parade en de Karrenstraat altijd in de top 3 van straten met het meeste uitgaansgeweld. In 2019 zijn er op deze twee locaties minder geweldsmisdrijven op de uitgaansavonden geregistreerd, waardoor zij uit de top 3 zijn verdwenen. Daarentegen zien we een toename van het aantal geweldsmisdrijven op de Markt.

Figuur 12: Straten waar in 2019 minimaal 5 geweldsmisdrijven tijdens de uitgaansuren plaatsvonden

Bron: Politie

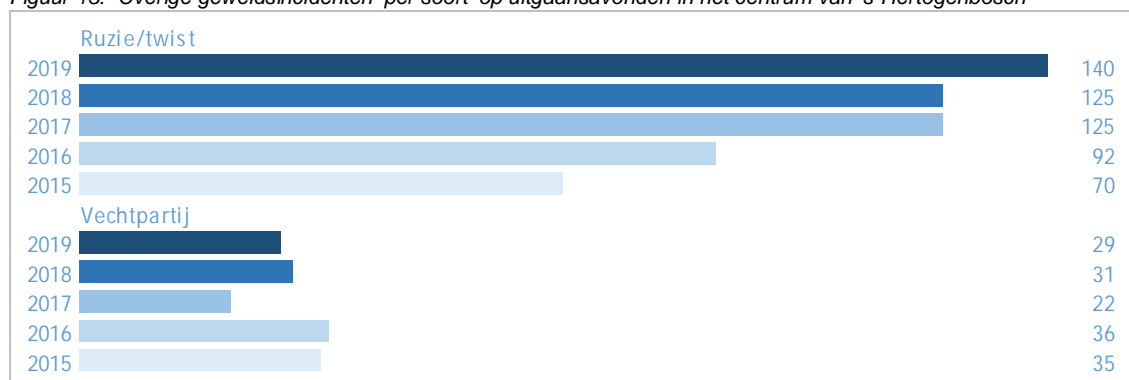
Overige geweldsincidenten op uitgaansavonden?

Naast de al eerder besproken geweldsmisdrijven, registreert de politie ook nog incidenten van 'ruzie/twist' en 'vechtpartijen'.

In 2019 werden er 140 incidenten van 'ruzie/twist' geregistreerd. Dit is geen fysiek geweld, maar betreft bijvoorbeeld scheldpartijen, ruzies en andere conflicten. De afgelopen jaren is het aantal incidenten van ruzie/twist op de uitgaansavonden toegenomen. Het afgelopen jaar steeg het aantal incidenten met 12 procent.

Daarnaast werden in 2019 29 vechtpartijen door de politie geregistreerd. Dit is niet noemenswaardig anders dan een jaar eerder.

Figuur 13: Overige geweldsincidenten 'per soort' op uitgaansavonden in het centrum van 's-Hertogenbosch

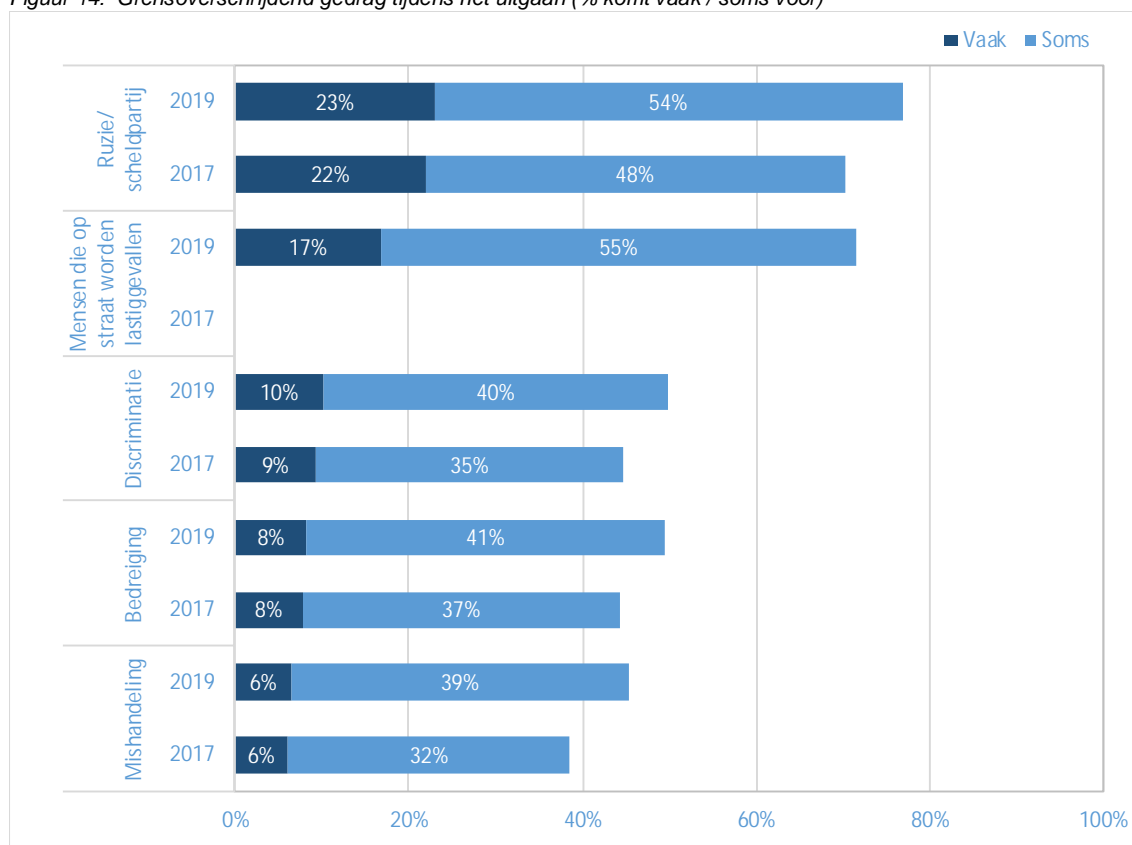
Bron: Politie

Hoe vaak is er sprake van grensoverschrijdend gedrag volgens het uitgaanspubliek?

In 2019 geeft 23 procent van het uitgaanspubliek aan dat ruzies/scheldpartijen *vaak* voorkomen tijdens het uitgaan. Daarnaast geeft 17 procent aan dat mensen op straat *vaak* worden lastiggevalen. Volgens tien procent komt discriminatie *vaak* voor. Acht procent geeft aan dat er *vaak* sprake is van bedreigingen en zes procent van mishandelingen tijdens het uitgaan. Deze uitkomsten zijn vergelijkbaar met 2017.

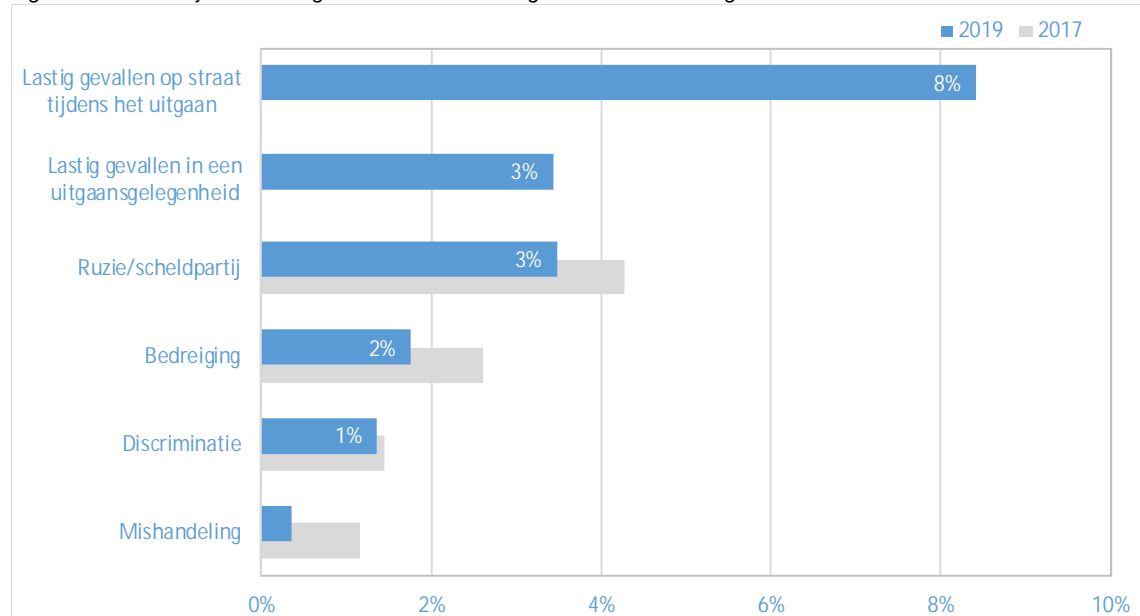
Figuur 14: Grensoverschrijdend gedrag tijdens het uitgaan (% komt vaak / soms voor)

Bron: L&V

De respondenten is ook gevraagd of zij het afgelopen jaar tijdens het uitgaan *zelf* slachtoffer zijn geworden van grensoverschrijdend gedrag. In 2019 geeft acht procent van het uitgaanspubliek aan dat zij lastig zijn gevallen op straat. Drie procent werd lastig gevallen in een uitgaansgelegenheid. Nog eens drie procent werd slachtoffer van een ruzie of scheldpartij. Twee procent werd slachtoffer van bedreiging en één procent van discriminatie. Deze uitkomsten zijn vergelijkbaar met 2017.

Figuur 15: Bent u tijdens het uitgaan ZELF slachtoffer geworden van de volgende vervelende situaties ...?

Bron: L&V

Naast de hierboven genoemde categorieën, was er ook nog de categorie 'anders, namelijk...'. Dit is door één procent van de respondenten aangekruist. Antwoorden die hierbij relatief veel werden genoemd zijn drugs, agressie en intimidatie, vernieling en vandalisme en negatieve behandeling door een persoon.

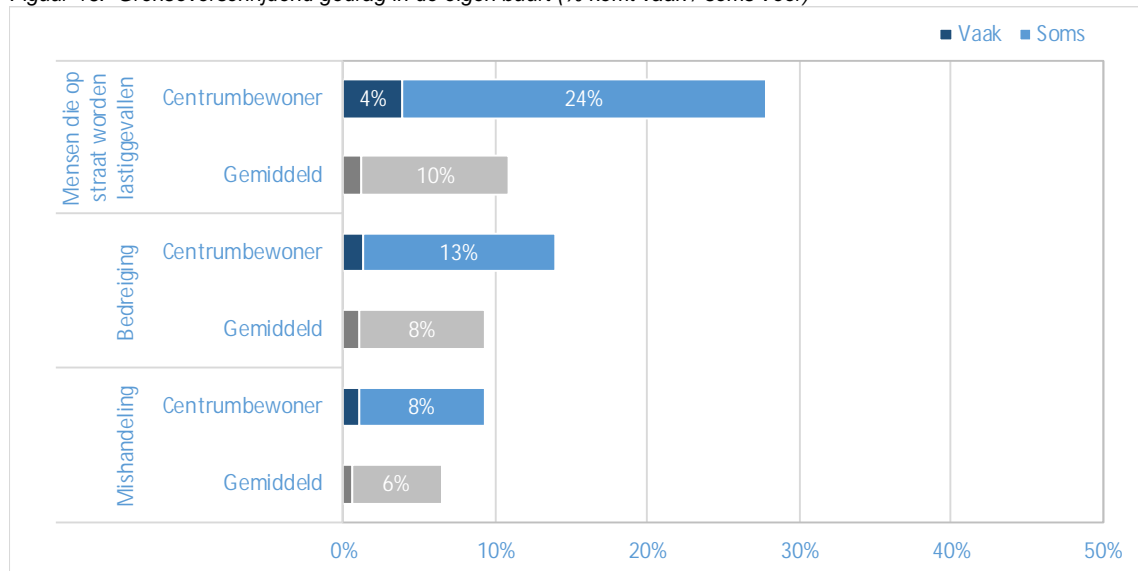
Hoe vaak is er sprake van grensoverschrijdend gedrag volgens centrumbewoners?

Aan centrumbewoners is gevraagd in welke mate er sprake is van bepaalde vormen van overlast en criminaliteit in hun buurt. Dit betekent niet dat dit ook tijdens het uitgaan plaatsvindt, maar de uitkomsten geven wel een indicatie.

In 2019 geven centrumbewoners meer dan gemiddeld aan dat er wel eens sprake is van mensen die op straat worden lastig gevallen (28% versus 11%). Bij bedreiging en mishandeling liggen de uitkomsten net niet significant hoger dan gemiddeld.

In de beleving van centrumbewoners komt grensoverschrijdend gedrag in de eigen buurt minder voor dan twee jaar geleden. Zo geeft nu 28 procent aan dat mensen wel eens op straat worden lastig gevallen, dat was 40 procent twee jaar eerder. Bij bedreiging is er sprake van een afname van 24 procent naar 14 procent. Bij mishandeling van 20 procent naar 9 procent. Bovendien is de afname bij alle onderstaande vormen van grensoverschrijdend gedrag sterker dan gemiddeld in de gemeente.

Figuur 16: Grensoverschrijdend gedrag in de eigen buurt (% komt vaak / soms voor)

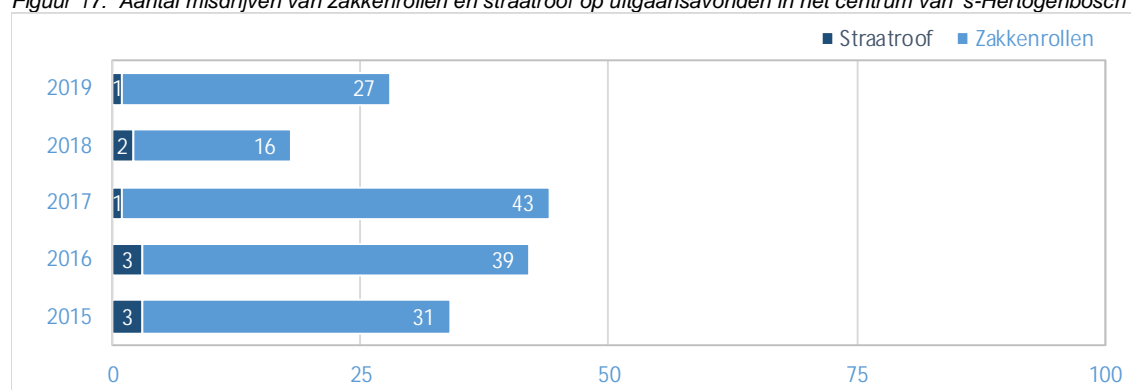
Bron: L&V

4. Diefstal, zakkenrollen en straatroof

Uitgaanspubliek neemt doorgaans cash geld en een smartphone mee, maar letten niet altijd goed op hun spullen. Een druk uitgaansleven is daarom aantrekkelijk voor zakkenrollers. In het gedrang in cafés of clubs slaan ze hun slag (bron: www.hetccv.nl). In dit hoofdstuk zoomen we in op de vermogensdelicten zakkenrollen, beroving en andere diefstallen tijdens het uitgaan.

In 2019 waren er 27 misdrijven van zakkenrollen tijdens het uitgaan. Dit is hoger dan in 2018, maar lager dan in 2017. Daarnaast registreert de politie elk jaar één of enkele straatroven tijdens de uitgaansavonden. In 2019 betrof het er één.

Figuur 17: Aantal misdrijven van zakkenrollen en straatroof op uitgaansavonden in het centrum van 's-Hertogenbosch

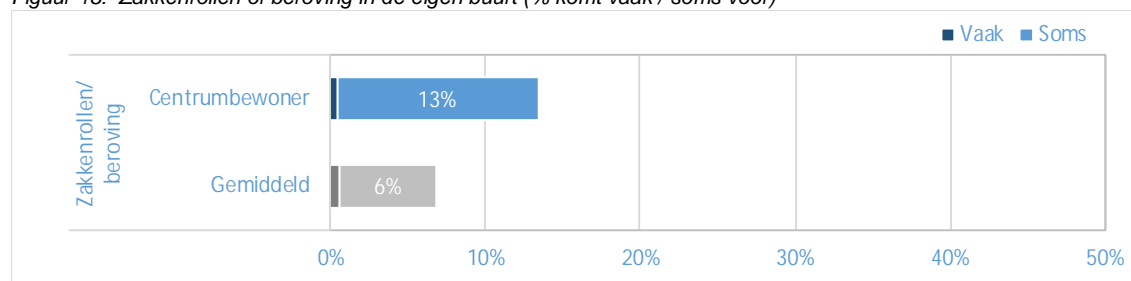

Bron: Politie

Aan centrumbewoners is gevraagd in welke mate er sprake is van bepaalde vormen van overlast en criminaliteit in hun buurt. Dit betekent niet dat dit ook daadwerkelijk tijdens het uitgaan plaatsvindt, maar de uitkomsten geven wel een indicatie. In 2019 geeft 13 procent van de centrumbewoners aan dat zakkenrollen/beroving *vaak* of *soms* plaatsvindt in hun buurt, dat is meer dan gemiddeld in de gemeente (7%).

De afgelopen twee jaar is het aandeel centrumbewoners dat zegt dat er wel eens sprake is van zakkenrollen of beroving in hun buurt, gedaald van 22 procent naar 13 procent. De daling is bovendien sterker dan gemiddeld in de gemeente (van 9% naar 7%).

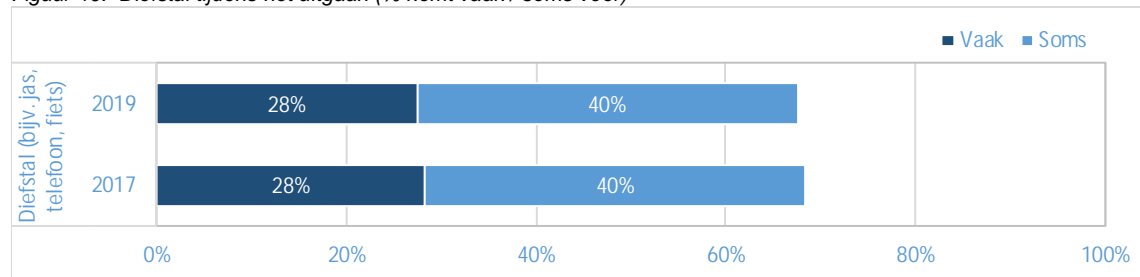
Figuur 18: Zakkenrollen of beroving in de eigen buurt (% komt vaak / soms voor)

Bron: L&V

Volgens zo'n twee derde van het uitgaanspubliek komt diefstal tijdens het uitgaan (bijvoorbeeld van een jas, telefoon of fiets) *vaak* of *soms* voor. Volgens 28 procent komt dit zelfs *vaak* voor. De uitkomsten zijn ongeveer hetzelfde als twee jaar geleden.

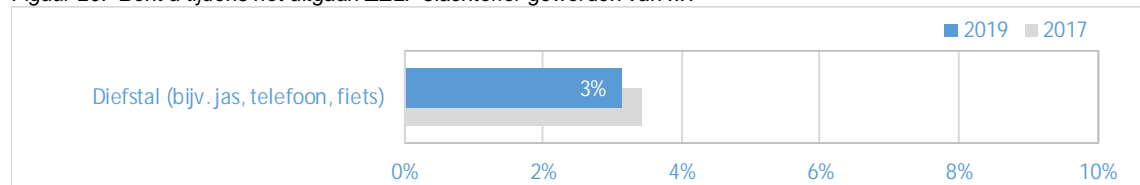
Figuur 19: Diefstal tijdens het uitgaan (% komt vaak / soms voor)

Bron: L&V

Drie procent van het uitgaanspubliek geeft aan het afgelopen jaar *zelf* slachtoffer te zijn geworden van diefstal tijdens het uitgaan (bijvoorbeeld van een jas, telefoon of fiets). De uitkomsten zijn vergelijkbaar met twee jaar eerder.

Figuur 20: Bent u tijdens het uitgaan ZELF slachtoffer geworden van ...?

Bron: L&V

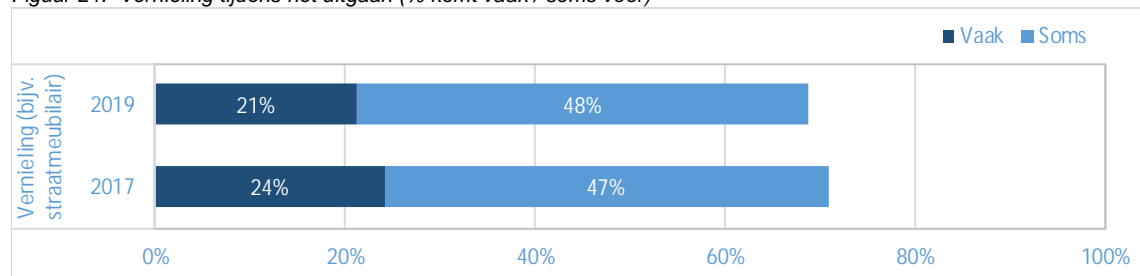
5. Overlast

Overlast is een subjectief begrip. Iedereen ervaart overlast op zijn of haar eigen manier. De ene persoon kan iets als een probleem ervaren, terwijl een ander dit niet zo ervaart. In dit hoofdstuk gaan we in op de (ervaren) overlast, zoals vernielingen, alcohol- en drugsoverlast, geluidsoverlast en horeca gerelateerde overlast.

5.1 Vernielingen

In 2019 geeft bijna zeventig procent van het uitgaanspubliek aan dat er *vaak* of *soms* sprake is van vernielingen tijdens het uitgaan, bijvoorbeeld van straatmeubilair. Ongeveer een vijfde geeft aan dat dit *vaak* gebeurt. De uitkomsten zijn vergelijkbaar met twee jaar geleden. Daarnaast geeft het uitgaanspubliek dat in het centrum woont ongeveer even vaak aan dat er vernielingen tijdens het uitgaan zijn als het uitgaanspubliek elders in de gemeente.

Figuur 21: Vernieling tijdens het uitgaan (% komt vaak / soms voor)

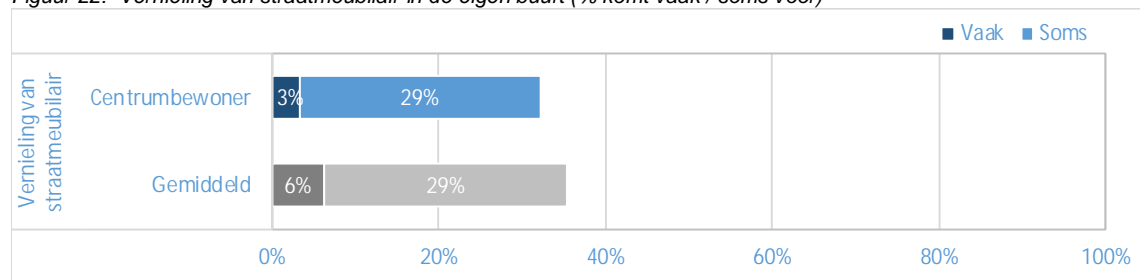

Bron: L&V

Aan centrumbewoners is gevraagd in welke mate er sprake is van bepaalde vormen van overlast en criminaliteit in hun buurt. Dit betekent niet dat dit ook tijdens het uitgaan plaatsvindt, maar de uitkomsten geven wel een indicatie. In 2019 geeft bijna een derde van de centrumbewoners aan dat in hun buurt *vaak* of *soms* sprake is van vernieling van straatmeubilair, zoals vuilnisbakken, bankjes of bushokjes. Volgens drie procent gebeurt dit *vaak*. De uitkomsten van de centrumbewoners verschillen niet noemenswaardig van die gemiddeld in de gemeente.

Door de politie worden in het centrum meer vernielingen geregistreerd dan gemiddeld in de gemeente. In 2019 ging het om 13,8 vernielingen per 1.000 inwoners in het centrum, tegenover 5,3 vernielingen per 1.000 inwoners gemiddeld in de gemeente. Een vijfde van de vernielingen (21%) wordt door de politie op uitgaansavonden geregistreerd.

Figuur 22: Vernieling van straatmeubilair in de eigen buurt (% komt vaak / soms voor)

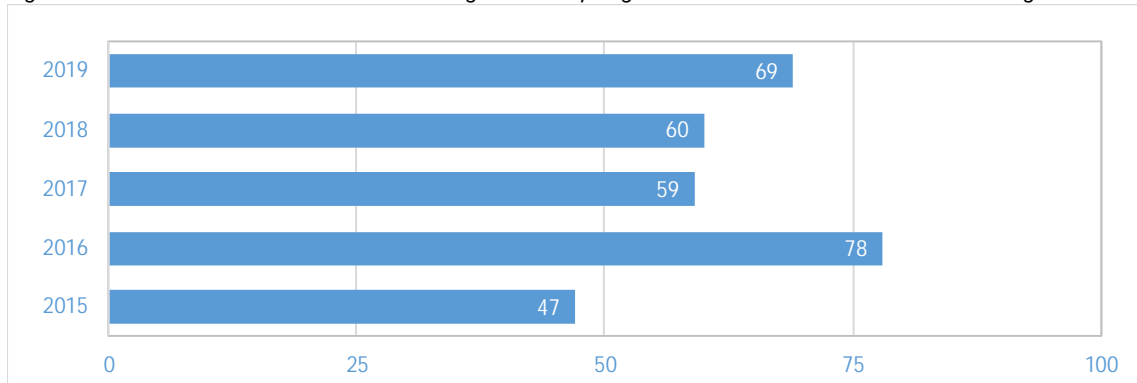

Bron: L&V

5.2 Alcohol- en drugsoverlast

Het afgelopen jaar steeg het aantal incidenten van alcohol- en drugsoverlast op uitgaansavonden van 60 incidenten in 2018 naar 69 incidenten in 2019. Wel is dit aantal nog steeds lager dan in 2016 (78). In 2019 betreft ongeveer de helft van de incidenten overlast met alcohol of drugs en ongeveer veertig procent openbare dronkenschap.

Figuur 23: Aantal incidenten van alcohol- en drugsoverlast op uitgaansavonden in het centrum van 's-Hertogenbosch

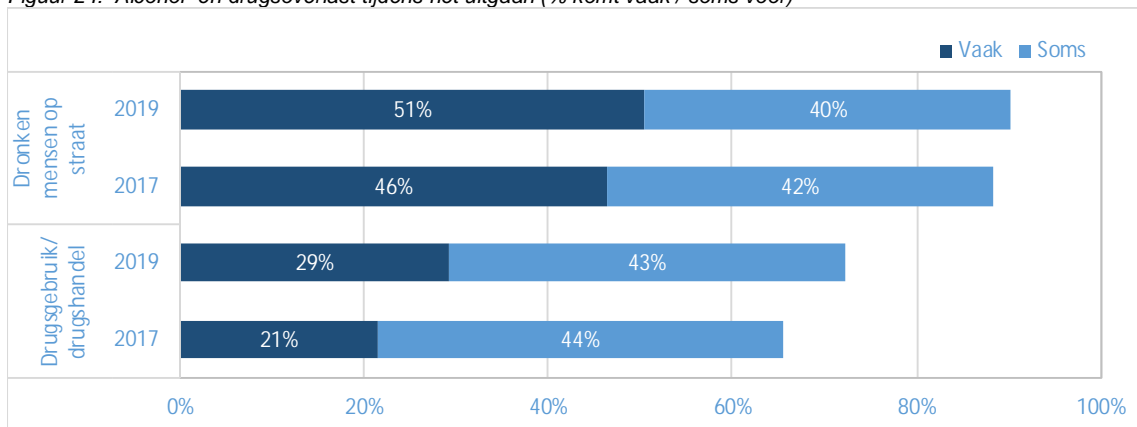

Bron: Politie

In 2019 geeft ongeveer de helft van het uitgaanspubliek aan dat er tijdens het uitgaan *vaak* dronken mensen op straat zijn. Volgens veertig procent gebeurt dit *soms*. Daarnaast is volgens 29 procent tijdens het uitgaan *vaak* sprake van drugsgebruik of drugshandel. Iets meer dan veertig procent zegt dat dit *soms* het geval is.

De afgelopen twee jaar is het aandeel respondenten dat zegt dat er tijdens het uitgaan *vaak* sprake is van drugsgebruik/-handel en dronken mensen op straat toegenomen.

Figuur 24: Alcohol- en drugsoverlast tijdens het uitgaan (% komt vaak / soms voor)

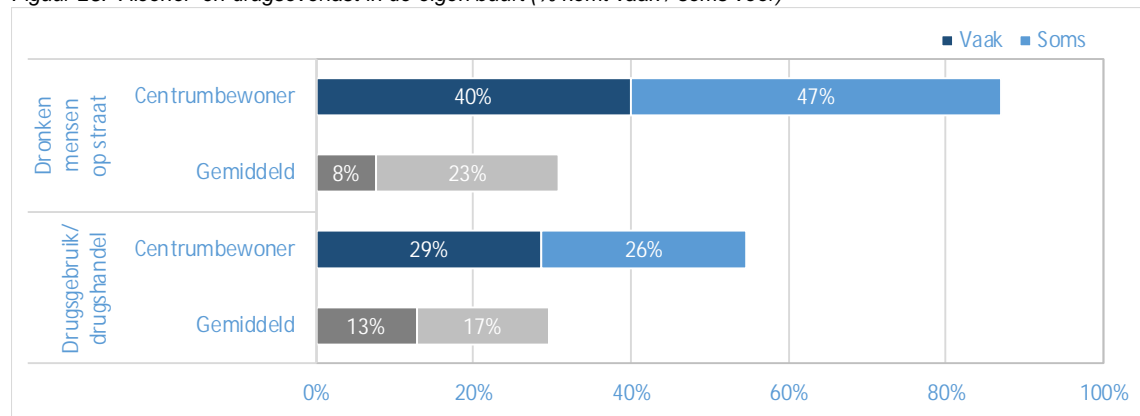

Bron: L&V

Aan centrumbewoners is gevraagd in hoeverre zij alcohol- en drugsoverlast ervaren in hun buurt. Dit betekent niet dat dit ook tijdens het uitgaan plaatsvindt, maar de uitkomsten geven wel een indicatie. De centrumbewoners geven beduidend meer dan gemiddeld in de gemeente aan dat er *vaak* dronken mensen op straat zijn (40% versus 8%) en dat er drugsgebruik/-handel is (29% versus 13%) in de eigen buurt.

De resultaten worden in het centrum niet alleen beïnvloed door het uitgaan, maar ook doordat er een dak- en thuislozenopvang is en coffeeshops zijn gevestigd in Binnenstad oost. De respondenten uit Binnenstad oost geven dan ook vaker dan respondenten uit Binnenstad centrum aan, dat er *vaak* sprake is van alcohol- en drugsoverlast in hun buurt.

Figuur 25: Alcohol- en drugsoverlast in de eigen buurt (% komt vaak / soms voor)

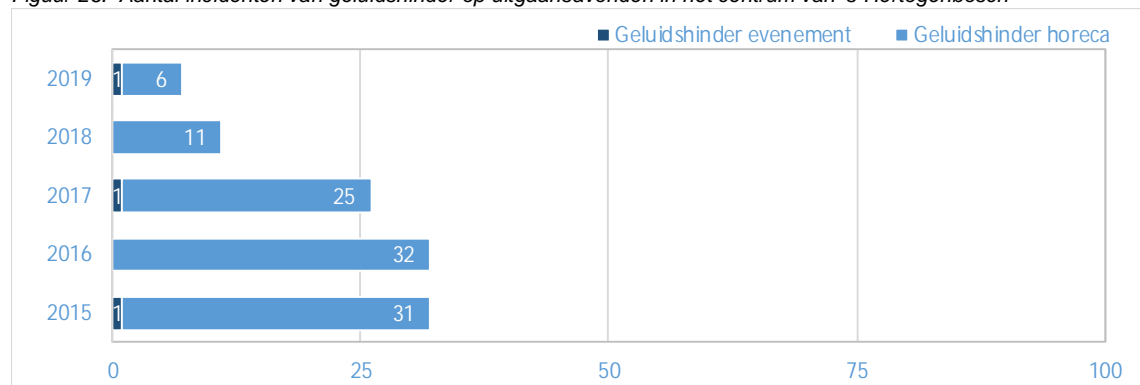
Bron: L&V

5.3 Geluidsoverlast

Er wordt sinds 2016 steeds minder geluidshinder op uitgaansavonden door de politie geregistreerd. In 2016 werden er nog 32 incidenten van geluidshinder door horeca geregistreerd. In 2019 is dit afgenomen naar 6 incidenten.

De politie registreert maar weinig incidenten van geluidshinder door evenementen. In 2019 ging het om één incident. Echter, evenementen vallen niet altijd in het weekend en eindigen op vastgestelde tijdstippen. Deze evaluatie gaat alleen in op de overlast op de genoemde uitgaansavonden. Hierbij is niet gekeken naar andere avonden waarop men mogelijk uitgaat, zoals bijvoorbeeld oudejaarsnacht en Koningsnacht.

Figuur 26: Aantal incidenten van geluidshinder op uitgaansavonden in het centrum van 's-Hertogenbosch

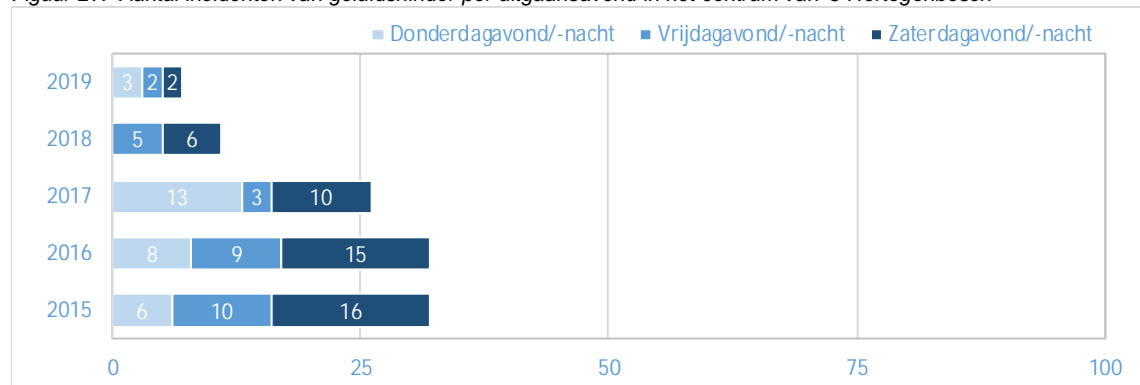

Bron: Politie

In figuur 27 wordt het aantal incidenten van geluidshinder per uitgaansavond gepresenteerd. In 2019 vindt de geluidshinder op alle uitgaansavonden ongeveer even vaak plaats. Haast alle incidenten vinden tussen 0.00 en 4.00 uur plaats. De incidenten van geluidshinder vinden op verschillende locaties plaats. Alleen op de Kerkstraat werden 2 incidenten geregistreerd in 2019. Op de overige locaties betrof het 1 incident.

Figuur 27: Aantal incidenten van geluidshinder per uitgaansavond in het centrum van 's-Hertogenbosch

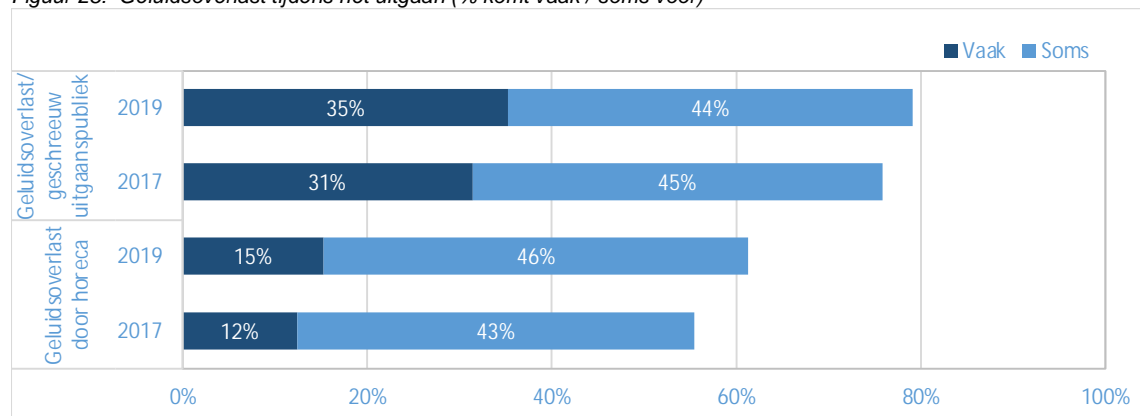

Bron: Politie

In 2019 geeft bijna tachtig procent van respondenten aan dat er *vaak* of *soms* sprake is van geluidsoverlast/geschreeuw door het uitgaanspubliek. Volgens 35 procent is dit *vaak* het geval. Daarnaast zegt zo'n zestig procent dat er tijdens het uitgaan *vaak* of *soms* geluidsoverlast door de horeca is. Volgens vijftien procent gebeurt dit *vaak*.

De ervaren geluidsoverlast tijdens het uitgaan is iets hoger dan in 2017. Het aandeel respondenten dat zegt dat er *vaak* sprake is van geluidsoverlast/geschreeuw door het uitgaanspubliek is toegenomen. Net als de ervaren geluidsoverlast door horeca.

Figuur 28: Geluidsoverlast tijdens het uitgaan (% komt vaak / soms voor)

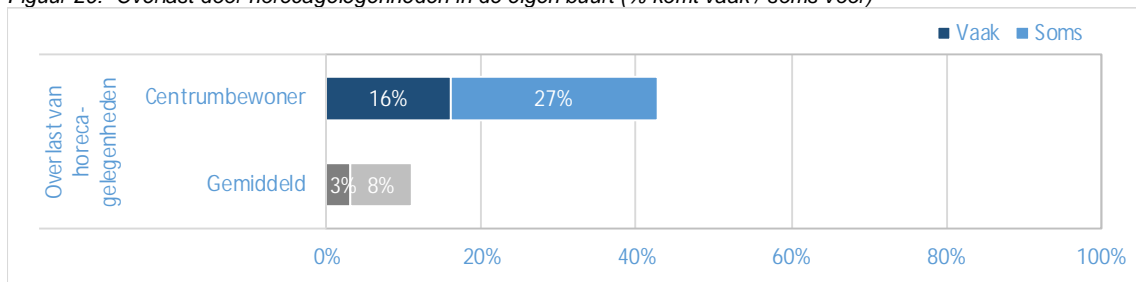
Bron: L&V

5.4 Overlast van horecagelegenheden

Aan de centrumbewoners is gevraagd in welke mate zij overlast ervaren door horecagelegenheden in hun buurt, zoals van cafés, restaurants en snackbars. Dit kan om geluidsoverlast gaan, maar ook om andere zaken. In 2019 ervaart 43 procent van de centrumbewoners *vaak* of *soms* overlast door horecagelegenheden. Zestien procent ondervindt er *vaak* overlast van, dat is meer dan gemiddeld in de gemeente. Gemiddeld ervaart drie procent *vaak* overlast.

Eén van de doelstellingen in het IVP is dat maximaal twee procent van de inwoners *vaak* overlast ervaart van horecagelegenheden. Om aan de doelstelling te voldoen, dient de ervaren overlast af te nemen van drie procent naar maximaal twee procent.

Figuur 29: Overlast door horecagelegenheden in de eigen buurt (% komt vaak / soms voor)

Bron: L&V

6. Toezicht en handhaving

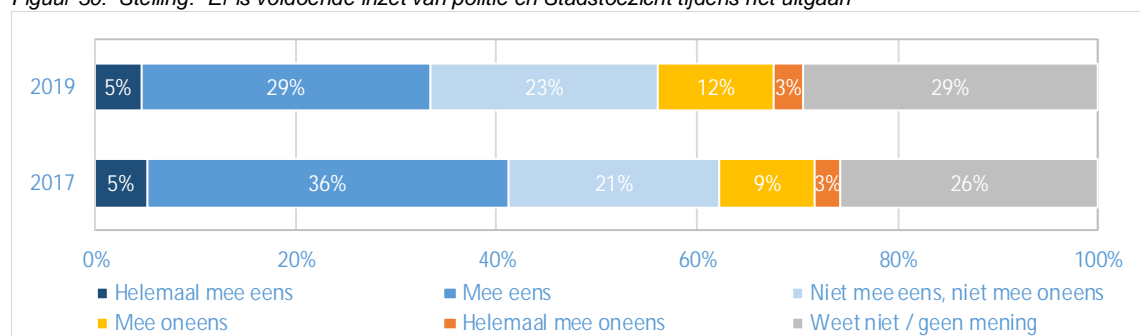
In dit hoofdstuk staat de mate centraal waarin het uitgaanspubliek vindt dat er voldoende inzet is van politie en Stadstoezicht tijdens het uitgaan.

In 2019 vindt een derde van het uitgaanspubliek dat er voldoende inzet van politie en Stadstoezicht is tijdens het uitgaan. Veertien procent vindt de inzet van de toezichthouders onvoldoende. De overige respondenten zijn neutraal, weten het antwoord niet of hebben hierover geen mening.

De afgelopen twee jaar is het aandeel respondenten dat vindt dat er tijdens het uitgaan voldoende inzet is van politie en Stadstoezicht, afgenomen van 41 procent naar 33 procent.

We weten niet hoe de ‘gemiddelde’ centrumbewoner de inzet van politie en Stadstoezicht beoordeelt. Wel weten we hoe personen die in het centrum van 's-Hertogenbosch wonen én wel eens uitgaan hierover denken (82% van de respondenten uit het centrum gaat wel eens uit). Hun antwoorden wijken niet noemenswaardig af van die gemiddeld in de gemeente.

Figuur 30: Stelling: “Er is voldoende inzet van politie en Stadstoezicht tijdens het uitgaan”

Bron: L&V

Bijlage A: Bronnen

De monitor veilig uitgaan is gebaseerd op twee basisbronnen: politiegegevens en de vragenlijst Leefbaarheid & Veiligheid. De meest recente cijfers hebben betrekking op het jaar 2019. Hieronder worden de twee bronnen kort besproken.

A. Politie

De politiegegevens zijn afkomstig uit de Basisvoorziening Handhaving (BVH). Bij het presenteren van de cijfers maken we onderscheid tussen misdrijven (strafbare feiten) en incidenten (niet strafbare feiten, bijvoorbeeld meldingen van overlast). De politiecijfers worden uitgedrukt in het aantal misdrijven/incidenten per 1.000 inwoners.

De gegevens gaan alleen over het aantal geregistreerde misdrijven en incidenten. Echter niet alle misdrijven en incidenten zijn bij de politie bekend, bijvoorbeeld omdat deze niet gemeld worden. Dit geldt met name voor kleinere vergrijpen en overlastsituaties, zoals geluidshinder. De cijfers geven echter wel een beeld van wat er speelt. Vooral in combinatie met enquêtegegevens kunnen we een goed beeld schetsen van wat er speelt tijdens het uitgaan.

Het is niet altijd eenduidig hoe een misdrijf of incident door de politie wordt weggeschreven. Dit wordt onder andere beïnvloedt door de interpretatie van een misdrijf of incident door een agent. Dit is bijvoorbeeld het geval bij 'overlast door verward/overspannen persoon', 'overlast zwervers' en 'drugs-/drankoverlast'.

In de evaluatie komen de misdrijven en incidenten aan bod, die plaatsvinden in het centrum van 's-Hertogenbosch (Binnenstad centrum en Binnenstad oost). Hierbij wordt ingezoomd op de incidenten die plaatsvinden op de uitgaansavonden (donderdag-, vrijdag- en zaterdagavond/-nacht van 21.00 tot 7.00 uur)⁴. In tabel 2 is een overzicht opgenomen van de gebruikte politiecijfers.

'Vervuiling' van politiecijfers

Bij de interpretatie van de politiecijfers dient rekening te worden gehouden met de mate waarin incidenten gerelateerd kunnen worden aan uitgaan. Met andere woorden hoeft een incident tijdens uitgaansuren in het centrum niet direct het gevolg te zijn van uitgaan. Een geweldsincident op een uitgaansavond kan in plaats van uitgaansgeweld ook een incident in de relationele sfeer zijn. In het registratiesysteem van de politie wordt niet geregistreerd of een incident gerelateerd is aan uitgaan.

Om toch een goed beeld te krijgen van de uitgaansproblematiek, is gekozen om de gewelds- en overlastincidenten te filteren op uitgaanstijdstippen in het centrum. Daar staat tegenover dat er redelijkerwijs ook incidenten buiten uitgaansuren en uitgaansgebieden plaatsvinden die wel te relateren zijn aan uitgaan, bijvoorbeeld incidenten 's middags op het terras of 's nachts op de terugreis naar huis. Er wordt aangenomen dat deze nuance elkaar opheft en daardoor een representatief beeld van de politiecijfers overblijft.

---

⁴ Bij de politiecijfers is voor het tijdstip van het incident uitgegaan van de 'beginpleegtijd'.

Tabel 2: Gebruikte incidentsoorten BVH

Delict/overlastvorm	Maatschappelijke klasse (incidentsoort)	Misdrijf/ incident
Eenvoudige mishandeling	Eenvoudige mishandeling (F550)	Misdrijf
Zware mishandeling	Zware mishandeling (F551)	Misdrijf
Overige mishandeling	Overige mishandeling (F552)	Misdrijf
Openlijk geweld	Openlijke geweldpleging tegen personen (F12)	Misdrijf
Bedreiging	Overlast stalker (E391)	Misdrijf
	Bedreiging (F530)	Misdrijf
	Overige misdrijven tegen de persoonlijke vrijheid (F531)	Misdrijf
	Gijzeling ontvoering (F532)	Misdrijf
	Stalking (F533)	Misdrijf
Ruzie/twist	Ruzie/twist (zonder gevolg) (E16)	Incident
Vechtpartij	Vechtpartij (zonder gevolg) (E11)	Incident
Zakkenrollerij	Zakkenrollerij/Tassenrollerij (A40)	Misdrijf
Straatroof	Straatroof (B70)	Misdrijf
Vernieling cq. zaakbeschadiging	Vernieling van/aan auto (C10)	Misdrijf
	Vernieling van/aan openbaar vervoer (C20)	Misdrijf
	Vernieling van/aan openbaar gebouw (C30)	Misdrijf
	Vernieling overige objecten (C40)	Misdrijf
	Vandalisme/Baldadigheid (C50)	Misdrijf
	Openlijke geweldpleging tegen goederen (F11)	Misdrijf
Alcohol- en drugsoverlast	Overlast ivm alcohol/drugs (E38)	Incident
	Openbare dronkenschap (F010)	Incident
	Aantreffen drugs (geen verdachte) (F46)	Incident
	Overige drugsdelicten (F47)	Incident
Geluidsoverlast	Geluidshinder horeca (M061)	Incident
	Geluidshinder evenement (M062)	Incident

B. Vragenlijst Leefbaarheid & Veiligheid

In de oneven jaren wordt de vragenlijst Leefbaarheid & Veiligheid uitgezet. Hierin wordt respondenten gevraagd naar hun mening over de leefbaarheid en veiligheid in hun buurt. Hierin zitten sinds 2017 ook vragen over het uitgaan in het centrum van 's-Hertogenbosch.

Steekproef en respons

Via een steekproeftrekking uit de Basisregistratie Personen (BRP) is een bepaald aantal personen geselecteerd om aan dit onderzoek deel te nemen. Dit aantal is groot genoeg om per wijk/buurt betrouwbare uitspraken te kunnen doen. Naar deze mensen is een brief gestuurd met daarin het verzoek om de vragenlijst op papier of via internet in te vullen. Na ca. 2-3 weken is er een herinnering gestuurd aan de mensen die de vragenlijst nog niet hadden ingevuld. In enkele buurten waar de respons achterbleef is (naar een deel van de respondenten) een tweede herinneringsbrief gestuurd met een ingekorte versie van de vragenlijst (excl. vragenblok uitgaan). Deze werkwijze leverde een respons op van 25 procent.

Daarnaast is in 2019 voor het eerst aan alle inwoners van de gemeente de mogelijkheid geboden om mee te doen aan het onderzoek. Via de website van de gemeente konden mensen de vragenlijst invullen. Het onderzoek is verder gepromoot op de website en sociale media kanalen van de gemeente en via een advertentie in de Bossche Omroep. Uiteindelijk hebben in 2019 zo'n 4.950 mensen de vragenlijst ingevuld.

Weging

Van de respondenten zijn enkele achtergrondgegevens bekend, zoals leeftijd en woonbuurt. De verdeling van de respondenten naar deze achtergrondkenmerken is niet hetzelfde als de werkelijke verdeling binnen de gemeente. Om er zeker van te zijn dat de respons wel een goede benadering van de werkelijkheid is, zijn de resultaten gewogen. Wegen betekent dat de groepen die oververtegenwoordigd zijn, minder zwaar worden meegeteld. De groepen die ondervertegenwoordigd zijn, worden juist zwaarder meegeteld. Hierdoor zijn de resultaten representatief voor de hele bevolking.

Presenteren resultaten

In het rapport worden de (gewogen) resultaten gepresenteerd. De resultaten gaan over de groep respondenten die de betreffende vraag hebben beantwoord. Respondenten die een vraag niet hebben beantwoord, worden buiten beschouwing gelaten. Antwoorden worden alleen gepresenteerd als minimaal 30 respondenten de vraag hebben beantwoord.

Ontwikkelingen over de tijd

Voor de meeste vragen kunnen we de ontwikkeling tussen 2017 en 2019 laten zien. Voor enkele vragen laten we de resultaten sinds 2013 zien. Enkele vragen zijn in 2019 aangepast of toegevoegd. Voor deze vragen kunnen we alleen de resultaten van 2019 laten zien.